

Elżbieta Czaplińska-Raszka^{*31}

ROLA KURATORA DO SPRAW RODZINNYCH I NIELETNICH W PRACY Z PODOPIECZNYMI MAJĄCYMI PROBLEM UZALEŻNIENIA OD ALKOHOLU

Wstęp

Uzależnienie od alkoholu oraz dostęp do środków odurzających, w tym alkoholu to zjawiska powszechne w rozwijającej się cywilizacji. Problem alkoholowy, który poruszany jest w niniejszym artykule – jako zjawisko o charakterze patologicznym – wywołuje wiele negatywnych konsekwencji prawnych, zdrowotnych, rodzinnych i społecznych. Na co dzień problematyką niniejszego zjawiska w pracy zawodowej zajmuje się kurator sądowy, który sprawuje nadzór nad osobami uzależnionymi od alkoholu. Podczas wykonywania czynności służbowych w terenie kurator sądowy zbiera informacje o nadzorowanym, kontroluje realizację zobowiązania sądowego, na podstawie którego osoba poddana pod nadzór ma podjąć leczenie w jednym z zakładów leczenia uzależnień. W przypadku uchylania się przez nadzorowanego od zobowiązania, kurator składa do sądu stosowny wniosek o zmianę zakładu leczenia z ambulatoryjnego na stacjonarny. Wobec podopiecznego, który ukończył realizację zobowiązania złożony zostaje wniosek o zakończenie postępowania wykonawczego w związku z wykonaniem nałożonego obowiązku. Celem artykułu jest analiza literatury i aktów prawnych z jednoczesnym odwołaniem się do aspektów psychologicznych co do możliwości sprawowania nadzoru nad osobami uzależnionymi od alkoholu. W pracy zastosowano metodę

* Elżbieta Czaplińska-Raszka – doktor nauk społecznych w dziedzinie psychologii, ORCID 0009-0002-4627-9994.

opisową oraz teoretycznoprawną. Przywołano dane statystyczne z wykonywanych nadzorów kuratorskich, które ukazują wagę problemu omawianego zjawiska.

1. Charakterystyka kuratora sądowego w świetle obowiązujących przepisów

Kuratorzy sądowi zgodnie z ustawą¹, definiowani są jako funkcjonariusze publiczni, którzy swoje obowiązki pełnią przy jednym z zespołów kuratorskiej służby sądowej. Wykonują oni zadania określone przez prawo o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu.

Kuratorzy stanowią grupę zawodową działającą w obrębie wymiaru sprawiedliwości i zaspokajają jego potrzeby. Ukształtowana obecnie kuratela dla nieletnich oraz dorosłych stanowi kluczowy element systemu wychowania resocjalizacyjnego. Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej usytuowane są przy wydziałach karnych oraz rodzinnych i nieletnich. Kuratorów sądowych dla dorosłych wiąże procedura karnoprawna, natomiast kuratorów rodzinnych obliguje procedura cywilnoprawna². Kuratorzy zawodowi podlegają prezesowi sądu okręgowego, do którego kierowane są wnioski kuratora okręgowego dotyczące mianowania, odwołania, przeniesienia lub zawieszenia w czynnościach kuratora zawodowego. Przy sądach rejonowych funkcjonują Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej dla dorosłych oraz do spraw rodzinnych i nieletnich.

W polskim systemie prawnym wyróżniamy kuratorów zawodowych oraz społecznych. Występują dwa rodzaje kurateli sądowej: kuratorzy dla dorosłych – którzy są samodzielnym organem postępowania wykonawczego, wykonujący dozory w sprawach karnych na podstawie kodeksu karnego oraz kodeksu karnego wykonawczego. Drugim rodzajem kurateli jest kuratela rodzinna i nieletnich, funkcjonująca na podstawie ustawy z 25.2.1964 r. – Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy³; ustawy z 9.6.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁴ oraz ustawy z 29.7.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii⁵. Kuratorzy zawodowi są w swojej pracy nadzorowani przez kuratora okręgowego⁶. Funkcjonują oni na szczeblu są-

¹ Art 115 § 13 pkt 3 ustawy z 6.6.1997 – Kodeks karny (t.j.: Dz. U. z 2025 r., poz. 383).

² B. Stróżewski, *Instytucja Kuratora sądowego w polskim wymiarze sprawiedliwości*, „Journal of Modern Science” 2019, T. 2, nr 41, s. 255-256.

³ T. j.: Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.

⁴ T. j.: Dz. U. z 2024 r., poz. 978 ze zm.

⁵ T. j.: Dz.U. z 2023 r. poz.1939 ze zm..

⁶ Art. 35 ust. 1 i ust. 2 ustawy z 27.7.2001 r. o kuratorach sądowych (t. j.: Dz. U. z 2023 r., poz. 1095 ze zm., dalej: u.k.s.).

dów rejonowych w ramach zespołów, którzy są koordynowani przez kierownika. Kuratorzy społeczni podlegają kuratorom zawodowym, którzy mają obowiązek organizacji i kontroli ich pracy⁷.

Funkcją kuratora sądowego, z jednej strony jest dostarczanie sądowi wiedzy o osobie, jej środowisku i zaburzeniach w jej społecznym funkcjonowaniu, co umożliwia wydanie adekwatnego orzeczenia, z drugiej zaś strony kurator „niesie” pomoc podopiecznym sądu, czyli osobom, do których odnosi się orzeczenie, w wytworzeniu lub odtworzeniu prawidłowych mechanizmów funkcjonowania społecznego, zgodnie z ogólnie przyjętymi i obowiązującymi normami życia społecznego⁸.

Kuratorzy sądowi swoje zadania wykonują w środowisku osób, których dotyczy postępowanie, czyli podopiecznych, w miejscu ich zamieszkania, jak i na terenie zakładów zamkniętych i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych.

Działania podejmowane przez kuratorów sądowych powinny mieć na celu dobro podopiecznego oraz jego prawidłowe funkcjonowanie w życiu społecznym. Kurator w swojej pracy działa na rzecz zakończenia konfliktu, który jest podstawą ingerencji organu sprawiedliwości. Ma na celu pojednanie, aby przywrócić ład, porządek, bezpieczeństwo i sprawiedliwość⁹.

Kuratorzy w trakcie wykonywania czynności w terenie obserwują efekty swoich oddziaływań na podopiecznych¹⁰. Praca kuratora sądowego wiąże się zarówno z sukcesami, jak i wieloma wyzwaniem, czyli porażkami. Sukcesami w pracy z podopiecznymi można określić poprawę warunków życia podopiecznych – wsparcie edukacyjne, zdrowotne; osiągnięcie porozumienia między członkami rodziny w sprawach dotyczących opieki nad dziećmi, co może przyczynić się do stabilizacji sytuacji rodzinnej; kuratorzy mogą wspierać rodziców w rozwijaniu umiejętności opiekuńczych, wychowawczych, co sprzyja lepszym relacjom rodzinnym oraz wzmacnianiu więzi między dzieckiem a rodzicem; integracja społeczna podopiecznych, która jest kluczem do samodzielności i aktywnego uczestnictwa podopiecznych w życiu społecznym; działania o charakterze interwencji kryzysowej niosą niezbędną pomoc i ochronę podopiecznego w trudnych sytuacjach życiowych. Potencjalnymi porażkami, czasami wyzwaniami mogą być: brak współpracy ze strony rodziny nadzorowanego, co może utrudniać osiągnięcie pozytywnych rezultatów w prowadzonym postępowaniu wykonawczym; trudności w realizowaniu obowiązku szkolnego w przypadku dzieci i młodzieży, którzy borykają się z problemami zdrowotnymi, psychicznymi; problemy w podejmowaniu decyzji, które

⁷ Art. 11 u.k.s.

⁸ T. Jedynek, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych kuratorskiej służby sądowej* [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2008, s. 65.

⁹ J. Królikowska, *Kontekst socjologiczny pracy kuratora sądowego* [w:] *Profilaktyka i readaptacja społeczna – od teorii do doświadczeń praktyków*, red. E. Bielecka, Białystok 2006, s. 271-285.

¹⁰ J. Utrat-Milecki, *Ethos zawodowego kuratora sądowego* [w:] *90 lat kurateli sądowej*, red. K. Stasiak, Kraków 2010, s. 168.

są trudne moralnie czy etycznie, np. umieszczenie dziecka w placówce opiekuńczo – wychowawczej w interesie jego dobra; interwencje kryzysowe w sytuacjach przemocy domowej i wykorzystania, co wymaga szybkiej interwencji oraz ochrony dla ofiary; problemy administracyjne i organizacyjne dotyczące ograniczenia czasowego, które mogą wpływać na ich efektywność w realizacji obowiązków.

Reasumując praca kuratora sądowego jest bardzo istotna i wymagająca, pełna wielu wyzwań. Każdy przypadek jest unikalny, a kluczowym jej elementem jest profesjonalizm, empatia oraz zdolność do szybkiego reagowania na zmieniającą się sytuację, tak aby zapewnić jak najlepsze wsparcie i ochronę osób podlegających pod nadzór/dozór kuratora sądowego.

2. Zakres uprawnień i obowiązków kuratora sądowego w nadzorze

Prawa i obowiązki kuratorów sądowych zawarte są w przepisach wyżej powołanej ustawy o kuratorach sądowych oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12.6.2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych¹¹.

Kuratorzy sądowi mają prawo do nadzoru życia osobistego, zdrowotnego czy edukacyjnego podopiecznych a także podejmowania decyzji mających na celu zapewnienie odpowiedniej im opieki. Kurator może działać w imieniu podopiecznego w sprawach sądowych, administracyjnych oraz przed innymi instytucjami, reprezentując jego interesy w sposób prawnie wiążący. Jeżeli sąd powierzy kuratorowi zarządzanie majątkiem podopiecznego, kurator ma prawo do podejmowania działań zaradczych, mających na celu ochronę i właściwe gospodarowanie majątkiem. Ponadto kurator ma prawo nawiązywać kontakty z instytucjami zdrowotnymi, oświatowymi, socjalnymi oraz z rodziną podopiecznego w celu ustalenia i realizowania planów wsparcia.

Do obowiązków kuratorów sądowych należy troska o dobro i bezpieczeństwo podopiecznego, przy podejmowanych działaniach dotyczących ochrony jego interesów. Kurator ma obowiązek składania regularnych raportów tzw. sprawozdań z nadzoru, przed sąd na temat aktualnej sytuacji podopiecznego oraz podjętych działań, co umożliwia sądowi monitorowanie przebiegu postępowania wykonawczego. Przestrzeganie etyki zawodowej w tym poufności informacji, rzetelności oraz uczciwości w działaniu, podwyższaniu kompetencji zawodowych i edukacyjnych tego oczekuje się od kuratora zgodnie z ustawą o kuratorach sądowych. W przypadku zarządzania majątkiem, kurator ma obowiązek prowadzenia dokumentacji finansowej oraz zabezpieczenia majątku podopiecznego

¹¹ T. j.: Dz. U. z 2023 r., poz. 989.

przed nadużyciami i nieprawidłowościami. Ustawa o kuratorach sądowych określa w sposób precyzyjny ramy działania oraz odpowiedzialność zawodową kuratorów, mając na celu skutecznego i odpowiedzialnego prowadzenia postępowania wykonawczego.

Ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi na podstawie art. 31 ust. 1 daje możliwość sądowi na wydanie orzeczenia zobowiązującego do poddania się leczeniu osoby, przy czym na czas trwania niniejszego leczenia ustanawia nad tą osobą nadzór kuratora sądowego. Natomiast z art. 31 ust. 2 tej ustawy wynika, iż w przypadku ustanowienia przez sąd nadzoru kuratora, do zadań kuratora należy wydawanie osobie podlegającej leczeniu poleceń, dotyczących w postępowania, w taki sposób aby przyczynić się do skrócenia czasu trwania obowiązku poddania się leczeniu¹².

Co do zasady, kuratorzy zobowiązani są do współdziałania z organami administracji państwowej oraz organizacjami społecznymi w celu zapewnienia podopiecznemu oraz jego rodzinie odpowiedniej pomocy dotyczącej zatrudnienia, zakwaterowania oraz świadczeń materialnych. Z działań podjętych w trakcie wykonywania czynności służbowych w terenie kurator przedkłada przed sąd sprawozdania z przebiegu realizowania zobowiązania. Kurator ma prawo i obowiązek złożyć stosowny wniosek do sądu o zmianę orzeczenia w zakresie: rodzaju zakładu leczenia odwykowego, ustaniu obowiązku, ale i zawiadamia sąd o konieczności podjęcia innych niezbędnych czynności.

3. Metody pracy kuratora

Kurator wykonuje swoje czynności w terenie w sposób odpowiedzialny, co związane jest z wykorzystania przez niego wielu metod i form pracy. Podstawowym zadaniem kuratorów sądowych jest diagnozowanie podopiecznych i ich środowiska na potrzeby sądów, prokuratury, policji i więziennictwa, a także prowadzenie szeroko pojętej resocjalizacji, która ma doprowadzić do ugrutowania w osobie podopiecznego właściwych wzorców zachowań, nastawienia na życie w zgodzie z obowiązującymi normami prawnymi i społecznymi. Obecnie funkcjonujący model postępowania z podopiecznymi można określić modnym, w niektórych środowiskach stwierdzeniem: „zarządzanie i administrowanie zasobami ludzkimi”¹³.

¹² T. j.: Dz. U. z 2023 r., poz. 2151 ze zm.

¹³ M. Konopczyński, [et. al.]; rec.: Beata Pastwa-Wojciechowska, *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków: nadzieje, oczekiwania, dylematy*, Kraków 2016.

Kuratorzy w pracy z nadzorowanymi posługują się trzema formami metodycznymi: praca z indywidualnym przypadkiem, praca grupowa i współpraca międzyinstytucjonalna.

Praca z indywidualnym przypadkiem pozwala na postawienie diagnozy w pracy z nadzorowanym, wskazuje także na problemy nadzorowanego. Metoda ta: „jest sztuką, w której wiedza życiowa i nauka o człowieku oraz środowisku, a także umiejętność obcowania z ludźmi – są użyte w celu zmobilizowania sił w jednostce i odpowiedniej pomocy w społeczeństwie dla ulepszania wzajemnego przystosowania się jednostki i środowiska”¹⁴. Powyższa definicja wyjaśnia, iż cały proces pracy z indywidualnym przypadkiem to proces, w którym niezwykle istotne jest, aby jednostka dążyła do przystosowania się w środowisku, a środowisko przyjęło tę jednostkę. Zachodzi tu dwutorowy proces wychowawczy. Oznacza to, że wychowawca oddziałuje na jednostkę poprzez liczne zalecenia, motywacje, które mają jej pomóc w przystosowaniu się, ale i motywują do współpracy ze środowiskiem instytucyjnym, oświatowym, czy też społecznym. W pracy z indywidualnym przypadkiem wykorzystuje się takie metody postępowania jak¹⁵: a) pobudzające, b) ukierunkowujące, c) podtrzymujące aktywność podopiecznego.

Praca grupowa stosowana jest w kuratorskich ośrodkach pracy z młodzieżą. Polega na oddziaływaniach o charakterze socjotechnicznych, aktywizujących (drama, socjodrama, „burza mózgów” itd.). Metoda ta prowadzi do zaktywizowania grupy i wyzwolenia potencjału¹⁶.

Współpraca między instytucjonalna skupia się na wymianie informacji i integrowaniu kontaktów pomiędzy podopiecznymi, ich rodzinami, szkołą, Komendą Powiatową Policji, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej czy Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej, instytucje lecznicze jak Poradnia Zdrowia Psychicznego. Współpraca między powyższymi instytucjami tworzy sieć mającą na celu skuteczną pomoc wobec podopiecznych¹⁷.

Oddziaływania kuratorów w pracy z podopiecznymi przyjmą formę powyższych metod, w zależności od tego, do jakiej grupy wiekowej kierowane będą oddziaływania. Różnorodność specyfiki pracy tej grupy zawodowej wymaga odpowiedniego podejścia do podopiecznych – osób oddanych przez sąd pod nadzór kuratora sądowego.

¹⁴ A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa 1982, s. 260.

¹⁵ B. Zienkiewicz, *Profilaktyczny wymiar działalności rodzinnych kuratorów sądowych*, Kraków 2015, s.20-21.

¹⁶ N. Rapa, *Rozwój instytucji kurateli rodzinnej w Polsce*, KUL: „Rozprawy społeczne” 2012, T. 6, nr 2, 2012, s. 66-74, 116, 118, 120-121.

¹⁷ B. Stróżewski, op. cit., s. 266.

4. Zjawisko problemu alkoholowego

Uzależnienia prowadzą do wielu negatywnych konsekwencji zdrowotnych, ubóstwa, rozpadu życia rodzinnego, bezdomności, patologii, konfliktów, agresji, przemocy, samotności, mogą być przyczyną wypadków oraz przestępstw.

Pierwsze próby definiowania terminu alkoholizm podjęto w roku 1965. Alkoholizm określano jako stan psychicznego oraz fizycznego uzależnienia, które powoduje zwiększanie się tolerancji organizmu na daną substancję, utratę kontroli nad piciem, a w przypadku odstawienia wywołuje zespół abstynencyjny¹⁸. Definicja od tamtego czasu nie uległa znaczącym zmianom, rozszerzono ją jednak o pojęcie uzależnienia. Światowa Organizacja Zdrowia WHO definiuje *uzależnienie* jako psychiczny i fizyczny stan wynikający z interakcji między organizmem a substancją chemiczną, charakteryzujący się zmianami zachowania i innymi reakcjami, do których należy konieczność przyjmowania danej substancji w sposób ciągły lub okresowy, by uniknąć przykrych objawów towarzyszących brakowi uzależnienia¹⁹.

Warto wspomnieć, iż uzależnienia często są przyczyną stosowania przemocy ze strony osób nadużywających substancji psychoaktywnych. Przemoc określa się jako celowe użycie siły fizycznej zagrażającej sobie, komuś innemu, przeciwko grupie lub społeczności, co powoduje ranienie, fizyczne uszkodzenie, ból psychiczny a nawet śmierć²⁰.

W pracy kuratorzy sądowi mierzą się w nadzorach alkoholowych nie tylko z uzależnieniem nadzorowanych, ale także ich zachowaniem.

5. Formy leczenia podopiecznych oddanych pod nadzór alkoholowy oraz statystyki z tym związane

Leczenie osób uzależnionych od alkoholu w polskim prawie jest dobrowolne. Jednakże sąd może oddać pod nadzór alkoholowy osobę uzależnioną na podstawie przepisów wyżej powołanej ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Wszelkie działania kuratorów rodzinnych, czy też dla dorosłych – powinny mieć na celu dobro podopiecznego, jak i jego najbliższych oraz ich prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie²¹.

¹⁸ B. Matczak, *W kalejdoskopie nałogów, czyli co łączy alkoholika, hazardzistę i telemaniaka*, Sosnowiec 2008, s. 44.

¹⁹ K. Zajączkowski, *Nikotyna, alkohol, narkotyki. Profilaktyka uzależnień*, Kraków 2001, s. 49.

²⁰ B. Woronowicz, *Uzależnienia, geneza, terapia, powrót do zdrowia*, Warszawa 2009, s. 338-339.

²¹ J. Królikowska, *Kontekst socjologiczny pracy kuratora sądowego [w:] Profilaktyka i readaptacja społeczna...*, s. 271-285.

Obowiązek leczenia odwykowego, zgodnie z postanowieniem sądu trwa nie dłużej niż 2 lata. Procedura związana z leczeniem uzależnienia składa się z tzw. postępowania rozpoznawczego oraz wykonawczego. W postępowaniu rozpoznawczym sąd decyduje o skierowaniu jednostki na leczenie i zobowiązaniu do podjęcia terapii w formie ambulatoryjnej lub stacjonarnej. Z kolei postępowanie wykonawcze polega na realizacji obowiązków, które zostały nałożone przez sąd. Niniejsze obowiązki poddane są kontroli w postaci nadzoru kuratora sądowego²².

Próba weryfikacji prawidłowości realizacji przez nadzorowanego zobowiązania jest przeprowadzenie badania na obecność alkoholu lub innych środków w organizmie nadzorowanego. Zgodnie z przepisem § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 16.1. 2012 r. w sprawie sposobu przeprowadzania badań na obecność alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych w organizmie skazanego lub sprawcy oddanego pod dozór lub zobowiązanego do powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub używania środków odurzających lub substancji psychotropowych, ich dokumentowania oraz weryfikacji²³ do tych badań zalicza: badanie wydychanego powietrza, badanie śliny oraz badanie krwi. W opracowaniu A. Pytak i D. Mielnika poruszana jest kwestia systemu podskórnego pomiaru alkoholu, który to w systemie polskim nie funkcjonuje, ale sprawdza się w Stanach Zjednoczonych²⁴.

Z danych statystycznych zebranych i udostępnianych przez Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości²⁵, wynika iż w 2022 r. osób uzależnionych i poddanych obowiązkowemu leczeniu, wobec których orzeczono nadzór kuratora sądowego (zawodowego i społecznego) było: 7151 oraz 8234. Dla porównania okres z ostatnich 10 lat: 2021r. – 7005 oraz 8053; 2020 r. – 6824 oraz 9227; 2019r. – 7909 oraz 11641; 2018r. – 7707 oraz 12326; 2017r. – 8039 oraz 12289; 2016r. – 7264 oraz 12901; 2015r. – 7031 oraz 16377; 2014r. – 6663 oraz 16493; 2013r. – 6365 oraz 16694; 2012r. – 6083 oraz 17758. Ilość spraw wpływających w związku

²² M. Horna-Cieślak, *Orzekanie oraz wykonywanie obowiązku leczenia odwykowego z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, Warszawa 2017.

²³ Dz. U. z 2012 r., poz. 104.

²⁴ A. Pytak, D. Mielnik, *system transdermalnego monitorowania stężenia alkoholu (TMSA) na gruncie instytucji kurateli sądowej – analiza prawno-pedagogiczna*, „Probacja” 2022, nr1, s. 161-178. W przywołanym opracowaniu autorzy poruszają jeszcze jedną formę kontroli nadzorowanych objętych nadzorem w sprawie alkoholowej, jak i dozorem z obowiązkiem leczenia się. System *Transdermalnego Monitorowania Stężenia Alkoholu* oparty jest na amerykańskim systemie przezskórnego pomiaru alkoholu, który dokonuje się za pomocą *Secure Continuous Remote Alcohol Monitoring* (SCRAM). System ten monitoruje sygnały biologiczne, powstające podczas spożywania alkoholu lub bezpośrednio po jego skonsumowaniu, ale i gdy podlega on późniejszemu procesowi metabolizowania. Wprowadzenie systemu na gruncie polskim byłoby jednym z istotniejszych narzędzi pracy kuratora sądowego, ale i efektach podejmowanych działań ukierunkowanych na leczenie i pozwalających wytrwać osobie nadzorowanej w trzeźwości.

²⁵ <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> – leczenie alkoholowe [dostęp 17.6.2024].

z zastosowaniem poddania się leczeniu odwykowemu w roku 2022 wynosiła 23064 a w ostatnich 5 latach wyglądało to następująco: 2021r. – 25272; 2020 r. – 21331; 2019r. – 29733; 2018r. – 30040. Zmiany w orzeczeniu o obowiązku leczenia odwykowego uwzględnione w całości lub części występowały następująco w ostatnich 5 latach: 2022r. – 3540; 2021r. – 3445; 2020r. – 3074; 2019r. – 4309; 2018r. – 4353.

Powyższe dane wskazują na stosunkowo stałą tendencję wydawanych orzeczeń w zakresie leczenia uzależnienia od alkoholu, dlatego ważne jest dalsze monitorowanie zjawiska, w celu podejmowania działań zmierzających do jego stopniowej minimalizacji. Mimo oddziaływań kuratora sądowego poprzez motywowanie podopiecznego do zmiany, towarzyszenie mu i wspieranie w podejmowaniu właściwych działań zauważa się, iż podopieczni ponownie sięgają po alkohol w trakcie lub po zakończeniu leczenia²⁶.

Podsumowanie

Problem alkoholowy występujący w nadzorach, czy to w sprawach opiekuńczych, alkoholowych, czy nieletnich, utrudnia pracę kuratora. Problem ten dotyka całej rodziny podopiecznego oraz życia społecznego. Spożywanie alkoholu w znacznej ilości lub jego nadużywaniu przez nadzorowanych może stanowić naruszenie obowiązującego prawa, jest związane z zagrożeniem próbami samobójczymi oraz przemocą. W przypadku osób, które zostały zobowiązane do podjęcia leczenia odwykowego bardzo ważną rolę pełni kurator sądowy. Niemniejszą rolę pełnią placówki lecznicze, jak i sam nadzorowany i jego rodzina. Należy pamiętać, iż osoby zmagające się z problemem alkoholowym są specyficzną grupą, gdyż często nie dopuszczają myśli, o tym, że są osobami „chorymi”, uzależnionymi i wymagają leczenia oraz terapii.

W kontekście analizy prawnej oraz literatury należy zauważyć, iż kluczowa jest współpraca międzyinstytucjonalna w celu niesienia pomocy podopiecznym. Ważne jest też korzystanie z możliwości jakie niesie obecny rozwój – coraz bardziej dostępne możliwości leczenia przy poradniach zdrowia psychicznego, oddziałach leczenia uzależnień, grup samopomocowych, czy korzystania z urządzeń monitorujących stężenie alkoholu jako kompleksowego podejścia do ograniczenia problemów z nadmiernym spożywaniem alkoholu – TMSA.

²⁶ E. Cabaj, *Nadzór kuratorski nad osobą zobowiązana do leczenia odwykowego*, „Profilaktyka społeczna i resocjalizacja” 2012, nr 19, s. 95-112.

Bibliografia

- Baza statystyczna/opracowania wieloletnie Ministerstwa Sprawiedliwości: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> – leczenie alkoholowe [dostęp 17.6.2024].
- Borowski R., Wysocki D., *Instytucje wychowania resocjalizującego*, Płock 2001.
- Cabaj E., *Nadzór kuratorski nad osobą zobowiązana do leczenia odwykowego*, „Profilaktyka społeczna i resocjalizacja” 2012, nr 19.
- Horna-Cieślak M., *Orzekanie oraz wykonywanie obowiązku leczenia odwykowego z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, Warszawa 2017.
- Jedynak T., Stasiak K., *Ustawa o kuratorach sądowych – „konstytucja” kuratorskiej służby sądowej* [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2008.
- Kamiński A., *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa 1982.
- Konopczyński, M. [et. al.]; rec.: B. Pastwa-Wojciechowska, *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków: nadzieje, oczekiwania, dylematy*, Kraków 2016.
- Królikowska J., *Kontekst socjologiczny pracy kuratora sądowego* [w:] *Profilaktyka i readaptacja społeczna – od teorii do doświadczeń praktyków*, red. E. Bielecka, Białystok 2006.
- Matczak B., *W kalejdoskopie nałogów, czyli co łączy alkoholika, hazardzistę i telemaniaka*, Sosnowiec 2008.
- Pytka A., Mielnik D., *System transdermalnego monitorowania stężenia alkoholu (TMSA) na gruncie instytucji kurateli sądowej- analiza prawno-pedagogiczna*, „Probacja”, nr 1/2022, 2022, s.161-178.
- Rapa N., *Rozwój instytucji kurateli rodzinnej w Polsce*, KUL: „Rozprawy społeczne” 2012, T. 6, nr 2.
- Stróżewski B., *Instytucja kuratora sądowego w polskim wymiarze sprawiedliwości*, „Jurnal od modern science”, 2019, T. 2, nr 41.
- Utrat-Milec J., *Ethos zawodowego kuratora sądowego* [w:] K. Stasiak (red.). *90 lat kurateli sądowej*, red. K. Stasiak, Kraków 2010.
- Woronowicz B., *Uzależnienia, geneza, terapia, powrót do zdrowia*, Warszawa 2009.
- Zajączkowski K., *Nikotyna, alkohol, narkotyki. Profilaktyka uzależnień*, Kraków 2001.
- Zienkiewicz B., *Profilaktyczny wymiar działalności rodzinnych kuratorów sądowych*, Kraków 2015.

Streszczenie

Problem uzależnień i jego leczenie jest od wielu lat trudnym zjawiskiem w rozwijającej się cywilizacji. Człowiek, mimo że zdaje sobie sprawę z problemu jakim jest nadużywanie środków uzależniających, wpływających negatywnie na organizm, strefę psychiczną, jak i społeczną, sięga po w/w specyfiki. Tymi zagadnieniami i zjawiskami na co dzień zajmuje się kurator sądowy sprawujący nadzór nad osobami uzależnionymi od alkoholu. Celem artykułu jest analiza literatury i aktów prawnych z jednoczesnym odwołaniem się do aspektów psychologicznych co do możliwości sprawowania nadzoru nad osobami uzależnionymi od alkoholu. W pracy zastosowano metodę opisową oraz teoretycznoprawną. Na podstawie dokonanego przeglądu literatury oraz aktów prawnych i statystyk stwierdza się, że nadzoru u osób uzależnionych od alkoholu są realizowane zgodnie z postanowieniem sądu,

a w trakcie ich trwania składane są wnioski o zmianę leczenia z ambulatoryjnego na stacjonarne, gdy nadzorowany uchyla się od realizacji zobowiązania sądowego.

Abstract

The problem of addiction and its treatment has been a difficult phenomenon in a developing civilization for many years. Even though people are aware of the problem of abusing addictive substances that have a negative impact on the body, mental and social sphere, people reach for the above-mentioned substances. These issues and phenomena are dealt with on a daily basis by probation officers who supervise people addicted to alcohol. The aim of the article is to analyze literature and legal acts while referring to psychological aspects regarding the possibility of supervising alcohol-dependent people. The work uses a descriptive and theoretical-legal method. Based on the literature review, legal acts and statistics, it is concluded that supervision of alcohol-dependent persons is carried out in accordance with the court's decision, and during their duration, applications are submitted to change treatment from outpatient to inpatient when the supervised person avoids fulfilling the court obligation.

Słowa kluczowe: kuratorzy sądowi, kuratela, nadzór, ustawa o kuratorach sądowych, uzależnienie od alkoholu, leczenie nadużywania alkoholu.

Keywords: probation officers, probation, supervision, Act on probation officers, alcohol addiction, treatment of alcohol abuse.